

Gráfik Imre: Céhemlékek.

(*Catalogi Musei Ethnographiae* 12., Néprajzi Múzeum, Budapest, 2008.)

A *Catalogi Musei Ethnographiae* sorozat keretében adta közre Gráfik Imre 2008-ban a *Céhemlékek* című tárgykatalógust. Az összeállítás 263 – színes, fekete-fehér képekkel, valamint grafikákkal, táblázatokkal – illusztrált oldala a magyarországi kézművesipar tárgyi emlékeinek leggazdagabb, Néprajzi Múzeumban található anyagát mutatja be. Azonban a céhes katalógus nem egyedüli, hiszen más múzeumok is vállalkoztak már ilyen munkára. Hasonló készült pl. Egerben (Csiffáry Gergely: *Egri céhemlékek*), Szombathelyen (Nagy Zoltán: *Jeles céhtárgyak és mesterművek*), Székesfehérváron (Lukács László: *A tisztos ipar emlékei. Céhek, céhemlékek, az iparosok hagyományai Fejér megyében és Székesfehérváron*) is.

A könyv felépítése bizonyos mértékig igazodik a tárgykatalógusok követelményeihez, mely munkák célja, hogy fényképek által bemutassanak meghatározott témakör szerint csoportosított, kiválogatott tárgyakat, valamint azokat leírásokkal lássák el. Ez elmondható Gráfik Imre munkájáról is, hiszen a mű második felében színes képeken és tárgy-leírásokon keresztül visszatekinthetünk a „rég, céhes” világba.

A céhek a középkortól létező és egészen a 19. század közepéig működő érdekvédelmi szervezetek voltak, és az egyazon településen élő, és egyazon mesterséget űző iparosokat fogták össze. A társulatok működésének alapját a céhszabályzatok határozták meg, melyek rendelkeztek pl. a munkaidőről, felvételi és felmondási időről, a munkabérről, a létszámról, misehallgatási kötelezettségről, a katonai feladatokról, valamint szabályozták a termékek minőségét és mennyiségét is. A céhek szervezeti felépítése a legény-inas-mester hierarchiájára épült, melyben mindenkinek megvolt a maga feladata. A ranglétrán lehetséges volt az előrelépés, azonban szigorú kötelezettségeket kellett teljesíteni ahhoz, hogy valaki a legmagasabb, mesteri rangot elérhesse. Részt kellett venni tanulmányúton, ahol a „diák” megismerkedett más céhek munkájával, hogy elsajátíthassa az azonos mesterséget űzők eltérő szokásait. Ha ezzel megvolt, akkor mesterremeket

kellett készítenie, hogy bizonyítsa a kézműves iparban szerzett kellő tapasztalatát és ügyességét. Ha a mestereknek ez tetszett, akkor jöhetett a vacsora. Meg kellett ünnepelni étellel és itallal, hogy új mester került a régiiek közé. Persze a vendéglátás költségeit az ifjúnak kellett állnia. Előfordult, hogy valaki azért nem lett mester, mert nem tudta megfizetni az azzal járó költségeket.

Számos céhszabályzatból kiderül, hogy a céheknek milyen tárgyakkal és dokumentumokkal kellett kötelezően rendelkeznie. Gráfik Imre a munka első felében a szakirodalom felhasználásával egy általános képet rajzol ezekről a tárgyi emlékekről, ezt a leírások második felében leszűkíti a Néprajzi Múzeum gyűjteményére. Ebből kiderül, hogy a Múzeum mesterséggyűjteménye 162 tárgyat őriz és tart nyilván, melyhez még hozzákapcsolható 48 tárgy, melyek más gyűjteményekben (pl. textil-, bútór-, kerámiagyűjteményben) találhatóak. A mennyiséget tekintve három tárgycsoport emelkedik ki a gyűjteményből: a cégérek és szállásjelvények, a behívóablák és a céhládák. A többi tárgy *Egyéb céhemlékek* cím alatt kerül tárgyalásra. Az olvasó tehát megismerkedhet a cégérekkel, szállásjelvényekkel, céhládákkal, céhbehívóablákkal, ónedényekkel, céhpecsétekkel, dokumentumokat őrző dobozokkal, céhzászlókkal, céhjelvényes bútorokkal, temetési tárgyakkal, céhkendőkkel, céhjelvényekkel, perselyekkel, tulajdonjegy-mutatókkal, céhgyűrűkkel, legénycímerekkel, vásározóládákkal, bőrvödrökkel, valamint a mesterremekekkel.

Ezt a sokszínű tárgyi emléket a céhek életében a szokás, a hagyomány és a gyakorlatiasság hozta létre. Így a ládákat gyakorlati szempontból az értékek megőrzésének célja hívta életre, hiszen ezekben tárolták pl. a kiváltságleveleket, jegyzőkönyveket, vándor- és mesterkönyveket, pecsétnyomókat, perselyeket. Ezek nagysága, keletkezési ideje, ábrázolása, felirata különböző, vagyis minden céhláda egy egyedi darab. A ládák zárhatóak voltak, hogy a benne lévő értéket meg tudják őrizni. Ezekkel a ládákkal a céhtagok őrizték a vallási hagyományaikat, hiszen ezen tárgyak mögött frigyháza történetét kell keresnünk. A pecsétnyomókat a céhek belső ügyei: a levelezés, az igazolások, a hitelesítések hívták életre. A zászlókat katonai jelvényként – melyre formájuk is utal –, és az összetartozás jeleként használták. Az ünnepeken, körmeneteken, a templomokban a virágokkal díszített céhládák mellett volt a helyük. Ábrázolásaikban a céhek védőszentjeit lehet felfedezni. A korsók és edények többek között a mesterré válás tárgyai voltak, hiszen az új mesternek kötelező volt megvendégelnie mestertársait. A céhbehívóablák eredetileg címerek lehettek. Ezek segítségével hívta össze a céhmester a cég tagjait pl. gyűlésekre, temetésre. Az egybehívásért a tagoknak pénzt kellett fizetniük, mely a perselybe került. A cégérek a céhmesterek

házának utca felőli oldalára kerültek. Ezzel jelezték, hogy céhtagok lettek és munkájukért már nemcsak ők, hanem a céh is felelősséget vállal. A mesterré válás elengedhetetlen feltétele a remek elkészítése volt, melyet a céhek szabályoztak. Hogy sikeres legyen a munka, megfelelő szerszámokra volt szükség. Ezen szerszámok a céhek címerében is megjelentek, és a pecsétek, ládák, zászlók ábrázolásaiban lehet viszontlátni őket.

A katalógus több szempontból igen értékes. Egyrészt jelentős a munka bevezetője, melyben a szerző – emléket állítva kézműves őseinek – összefoglalja a céhekkel foglalkozó szakirodalmat, amelyet kibővíti a néprajzkutatás és néprajzi muzeológia témakörével is. A kutatás, érdeklődés kezdetétől (19. század eleje) indul, mikor is felfigyeltek a céhes tárgyak értékeire, és egészen a legfrissebb eredményekig jut. Másrészt fontos a könyv végén található hat oldalnyi bibliográfia is, mely a kézművesiparral foglalkozó kutatók műveit sorolja fel. Ezek mellett érdekes a katalógus első felét kitevő, céhes tárgyakat bemutató, hosszabb lélegzetű (84 oldal) leíró rész, melyből az olvasó nemcsak általános képet nyerhet a céhek életével, szokásaival kapcsolatban, hanem akár – a szóhasználat vizsgálata során – nyelvi fejtegetésekbe is merülhet. Például a céhbehívótáblák elnevezése mindenhol más. Találkozhatunk bemondótáblával, hirdető- vagy éppen hiradótáblával is. (54. o.) Nem feledkezhetünk el arról sem, hogy a katalógus első fele teljes terjedelmében angol nyelven is olvasható, vagyis nemcsak a hazai, hanem a külföldi közönséget is megcélozza.

A katalógus második felében a színes képi illusztrációk mellett a tárgyleírásokban számos adatot közölnek a tárgyakkal kapcsolatban. Így többek közt azt, hogy a tárgy milyen leltári számmal rendelkezik, milyen anyagból készült, mikor és ki készítette, honnan, kitől és mikor szerezték be, közölték-e már stb. (A legutóbbi információ igen fontos lehet a kutatók számára.) Természetesen ezek nem minden esetben fejthetőek meg. Mindenesetre ebben a részben is alapos és részletes munkával találkozhatunk.

A katalógusnak pozitívumai mellett negatívumai is vannak. Általában a katalógusoknál nem találkozunk tartalomjegyzékkel, de mivel ez a munka – első fele miatt – nem tekinthető kizárólag katalógus formátumúnak, ezért szerencsés lett volna beilleszteni tartalomismertetőt. Ahhoz, hogy a céhládákról szóló részt elolvashassuk, vagy megnézhessük a színes képeket, végig kell lapozni számtalan oldalt, hogy megtaláljuk azokat. Emellett a kis betűméretnek, valamint a fekete-fehér

képek közé olvadó szürke színhasználatnak köszönhetően összefolyik a szöveg, és nem különülnek el a tárgyokról szóló részek.

A katalógus részben a képek jó minőségűek, jól láthatóak, azonban nem követnek egységet. Talán célszerűbb lett volna az azonos tárgycsoportot képező céhes emlékeket egymás után tenni, mert a különböző céhek azonos típusú tárgyainak összehasonlítására, vagy éppen a tárgyak készítési idejének eltérései miatti hasonlóságok, különbségek, változások megfigyelésére nincs lehetőség. Problémás, hogy nem mindig egyértelmű, hogy melyik képhez, melyik szöveg tartozik. Sokkal több segítséget kellett volna nyújtani azon olvasók számára, akik nem szakavatottak a témában.

Negatívumnak tekinthető továbbá az is, hogy a témával foglalkozók néhányszor kevés segítséget kapnak a tárgyleírásokból. Egyesek részletesek, hiszen olvasható a tárgyakon szereplő felirat, vagy éppen megfejtésre kerültek a céhcímerben feltüntetett tárgyak is, de néha – főként az utóbbiak – hiányosak. Célszerű lett volna itt is egységességre törekedni.

Mindezekkel együtt jelentősnek tartható Gráfik Imre munkája, hiszen „a céhek tárgyi emlékének muzeológiai bemutatásán túl sikerült felidézni az elmúlt századok céhes keretei között dolgozó kézművesek életmódjának, életformájának, szokáshagyományinak egy részét is.” (90. o.) Aprólékos munkával feltérképezte és összefoglalta a téma művelőit, valamint betekintést engedett a Néprajzi Múzeum tárgyi gyűjteményeibe is. Remélhetőleg a jövőben még számos hasonló katalógust tarthatunk majd a kezünkben, melyek nemcsak a fővárosi, hanem a vidéki múzeumok elzárt raktárainak tárgyi gyűjteményeibe is bepillantást engednek.

Nemesné Matus Zsanett